

**„Скриването на света в света“ 藏天下於天下 – трансцендентното
измерение в даоисткото учение даодзя 道家 (VI–III в. пр.н.е.)**

Теодора Куцарова

Резюме: Статията проследява спецификата на даоисткото трансцендиране „да бъдеш така от само себе си“ на базата на иконично-архетипния характер на китайските писмени знаци и на отразената в тях транссетивна чувствителност към динамиката на изначалният флуид ци. Конкретизира се „физиономичният“ принцип на трансцендиране посредством вътрешната светлина – пътят на безкрайно субтилизиращите се квантови нива на празнотата, чрез които произтича взаимосъдържането на макро- в микросвета. Видът трансцендиране wuwei в „Джуандзъ“ – филогенетично отворена система на взаимопреливане между хора и животни, жива и нежива магерия, се разглежда от нас като пренос на фрактализирана (безкрайна и самоподобна) информация от абсолютната празнота.

Ключови думи: даоизъм; трансценденция; Лаодзъ; Джуандзъ.

Теодора Куцарова е доктор по Китайска култура и писменост с дисертация на тема: „Архетипи на трансцендирането в ранната даоистка мисъл (VI–III в. пр.н.е.)“ (2017 г.). След завършване на Китайска филология в Пекиния университет (1994 г.) преподава в СУ, НБУ и Торонтския университет различни академични дисциплини, свързани с древната китайска литература, философия и история, съвременния и класическия език. Сега е главен асистент в Катедра „Китаистика“, ФКНФ, Софийски университет „Св. Климент Охридски“. Автор е на монографията „Философско и текстологично изследване на даоисткия източник „Даодъдзин“ („Трактат за пътя и природната дарба“ – 2008 г.), както и на множество статии. Имейл: kutsarova@uni-sofia.bg; teo.koutzarova@gmail.com.

Даоисткото учение води своето начало от шаманистични практики от последната Ледниковата епоха, които се запазват и развиват най-силно в Южното царство Чу 楚 (1115–223 г. пр.н.е.), населявано от полинезийския тихоокеански етнос мяо 苗. Даоистката система достига своя разцвет през епохата Пролети-Есени 春秋 (770–476 г. пр.н.е.) и Воюващите царства 战国 (475–221 г. пр.н.е.), като най-ранният намиран досега писмен източник – „Бамбуковите дъсчици от чуската гробница в Гуодиен“ 《郭店楚墓竹簡》, може да бъде датиран от V в. пр.н.е.

Екзистенциалното, философското и религиозното трансцендиране е архетипна ситуация, придружена от колективно образопроизводство и универсално когнитивно процесирание, която може да се сведе до определени понятийни ядра, като напр.: 1) взаимосвързаност; 2) святост; 3) идентифициране с вселената; 4) единство; 5) поглъщане в преживяното; 6) размиване на границите на ‘аза’; 7) съзнание за смъртта; 8) загубване на представата за пространство и време; 9) неизречимост; 10) дехуманизация; 11) ирационални и интуитивни прозрения; 12) достигане до съзнанието на всички живи същества; 13) себеосъществяване; 14) блаженство; 15) възприятие отвъд петте сетива; 16) изчезване на всичко до пълна пустота и др. (по Marcus, 2014). Всички тези понятия намират аналози в даоистката традиция. Наблюдаваната специфика в изживяването на трансцендирането тук произтича най-вече от станалата органична част от китайската култура психофизична чувствителност към първофлуида *ци* 氣. Той се приема за носител на съзнанието и осигурява достъпа до вътрешната светлина и до всесъдържащата празнота на безкрайно пространство в пространство („завръщане в най-съкровената същност“ *фу ци цин* 復其墓¹, ч. 16 „Даодъзин“) и вселена отвъд вселена („Отвъд безграничността е друга безграничност“ 無極之外，復無極也, гл. 1 „Джуандзъ“).

Единственото социално измерение в аскетичното по своето естество даоистко учение се състои в идеята за „истинския човек“ *джънжън* 真人 – индивидът, който чрез медитативни/енергийни практики на самоусъвършенстване *сиу* 修 е напуснал човешката сфера, обхванал е вселената в нейната цялост/едносъставност и пребивава в състоянието „да бъдеш така от самосебе си“ *дзъжан* 自然. Постигнатото от него

¹ Идеограмата *цин* 堇/墓 ‘жълтозем’/‘лъос’ е съставена от *ту* 土 ‘земя’ и *хуан* 黃 ‘жълт’ (по себе си идеограма на слънчевия възел в човешкото тяло) и в протодаоистките текстове се използва със значение ‘най-вътрешна точка’.

просветление *минбай* 明白 се превръща в нещо като „остатъчната фонова радиация“ от голям врыв, в която нещата осъществяват жизнения си цикъл, а човешкото общество не се нуждае от владетел, за да цари ред и хармония.

Даоисткото трансцендиране е Пътят *Дао* 道 – път, не напред във времето и пространството, а навътре посредством вътрешната светлина отвъд времето и пространството към безкрайните дълбочини *шън* 深 на „нещото в себе си“ („Едносъставността е това, чрез което десетте хиляди неща едно друго се съдържат“ 萬物盡然而以是相蘊, гл. 2, „Джуандзъ“) и най-вече път през: през точките на докосване на безкрайните измерения, които енергийно са гранични условия и така служат за „бариири“ („Нищо не може да се изпречи на пътя и да раздели“ *мо джъ яо ъ* 莫之天闕, пак там, гл. 1).

Най-подходящата помощна представа за абсолютната реалност според даоистите е физическата субстанция вода *шуйей* 水. Тя е подобна на финия свят заради свръхфлуидното ѝ свойство да преминава през всичко („Енергията прониква навсякъде, водата преминава през всичко“. “氣無所不入，水無所不經。” [Wang 2008: 111]) и да заема най-ниската точка („Реките и моретата са господари на стоте притока, защото стоят по-ниско от тях“ 江海所以爲百谷王，以其能爲百谷下, ч. 66 „Даодъдзин“). Така водата се отъждествена с изначалния флуид *ци*. За *ци* на напълно освободеното съзнание не съществуват пречки и бариири, затова дефиницията на трансцендирането съвпада с тази на квантовото тунелиране [способността на частица или молекула да бъде едновременно от двете страни на бариерата (Kolesnikov 2016)], а именно: „велико всепроникване“ *да тун* 大通 и „единение с великото всепроникване“ *тун ю да тун* 同於大通.

Даоисткото трансцендиране е следване на вродения психофизически усет от пресичането на гранични състояния като напр. ‘вода—въздух’; ‘сън—будност’; ‘живот—смърт’; ‘сетива—несетивност’ и т.н. и натрупване на достатъчно енергия „миговете“ на преход между противоположностите да станат вечно местопребивание, т.е. да няма напускане на оста – „осовото измерение“ *Дао шу* 道樞 (абсолютната точка на пресичане на всичко във вселената), чието свойство освен свръхпразнота е и огледалност, а оттам – едновременност на двете противоположности – плюс и минус безкрайност в едно, бъдеще и минало, микро и макро като огледален образ на себе си. Именно в огледалността на *едно* се корени и самоподобността на света: той съдържа

сам себе си – по-голямото се съдържа в по-малкото, в по-голямото се съдържа още по-голямото, а в най-малкото се съдържа всичко. Това е важен мотив, разкриващ трансценденцията като „нещото в себе си“ – „скриване на света в света“ 藏天下於天下 (гл. 6 „Джуандзъ“), което води до състоянието на „незагубване на нищо“ 不 得 所 遜 в прехода на „микро“ в „макро“ и обратното.

Даоисткият модел на сътворението (нещо като начало/вечно отдръпващо се начало → хаос → граница → *ци* → интерференции → форми → отделни съществувания) е сходен с разбирането във физиката, че всичко е енергия, енергията е вибрации, вибрациите имат основни честоти, основните честоти задават форми. Пътят на даоистката трансцендентност е смяна на насочеността на стрелките, т.е. връщане към началото посредством: 1) изоставяне на сетивното фиксиране на формите; 2) флуидизирането на съзнанието (цялостното му превръщане в *ци*), така че да се влее в хаоса и оста на ротацията му (покой и абсолютна празнота²). Това е вроден и универсален механизъм на връщане в едно *и* —, само степените на самопоглъщане и резултатиращите енергийни ефекти може да създадат у сетивната ограниченост впечатление за нарушаване на „физичните закони“ и „мистика“, докато всъщност става дума за пределното вникване в законите на природата и физиката – безкрайно субтилизиращите се квантови нива. Ще подчертаем, че при даоистите *ци* осигурява достъпът до глобалния архетипен резонанс и напълно лишава трансцендирането от „метафизичност“. Отлитането на птицата Пън (постигането на себесността) се подчинява на същите закони, които карат тревичката да плува като корабче в локвата, а дъното на чашата да залепне на земята:

Когато насъбралата се вода не е дълбока, тя няма силата да поддържа голям кораб. [...] Ако плътността на вятъра не е достатъчно голяма, то той няма силата да поддържа големи крила.

且夫水之積也不厚，則其負大舟也無力。[...] 風之積也不厚，則其負大翼也無力。(гл. 1 „Джуандзъ“)

Стъпките на трансцендирането включват: 1) потапяне в хаоса; 2) поява на „сцинтили светлина“ в тъмнината на хаоса (вакуума); 3) изплуването на чистото съзнание (Robertson 2007: 122–3), процес, който протича посредством идеоретинната светлина (квантовите нива на светлината и просветлението). Тази недиференцирано вътрешно-външна светлина не е само триизмерна, тя е калейдоскопски и фрактално

² В даоизма разликата между безкрайността на хаоса и достигането на оста на ротацията му се определя от настройката на съзнанието на наблюдателя (сетивна или транссетивна).

пластична, подчинена на флуидната динамика. Даоистите наричат явлението ‘микроскопично сияние’ *уеймин* 微明 или ‘прозиране на безкрайно малкото’ *дзиен сяо* 見小 и го описват като проблясващи и угасващи самогенериращи се и самоанихилиращи се фотизми (частици и античастици вътрешна светлина) *хухуан* 惚恍 или *хуанху* 恍惚 (микро ин-ян риби).

Трансцендентната даоистка практика „съзерцание“ *гуан* 觀 [kuan] по своето естество е тороидално въртене на вътрешната светлина през централната ос – мислен вертикал (самата недуална ос), прокаран през тялото. Във „въртенето на жизнената енергия (светлината) до достигане на най-финото“ *джуан ци джъ жоу* 專氣致柔 (ч. 10 „Даодъдзин“), под „най-финото“ *джъ жоу* 致柔 трябва да се разбира точката на светлинно „оросяване“, т.е. сливане на усета за вън—вътре. Затова можем да говорим за „физиономичен принцип“ на даоисткото трансцендиране. Човешката глава *шоу* 首 чрез синкретично (синестетично) единство на сетива е локусът на трансцендецията, а самото *Дао* 道 не съществува, ако го няма съзнанието, отделило се от *едно*, разгръщащо се чрез *едно* и връщащо се в *едно*.

Във връзка с това даоистите придават особена важност и на ‘носа’ *дзъ* 自. Ключовото понятие за себесност и трансцендентност – ‘да бъдеш така от самосебе си’, което е моделът на *Дао* („*Дао* има за модел ‘да бъдеш така от самосебе си’“ *дао* 道灑自然, ч. 25 „Даодъдзин“), буквално означава ‘състоянието на носа’ – там, без да се знае защо е там. Носът е единичен орган, а това го превръща в недуална ос (самото Велико *едно*), поемаща себerefлексивната функция на всички взаимодействия и тяхната цикличност: съществуванията ‘от самосебе си се трансформират’ *дзъ хуа* 自懸, ‘от самосебе си се надигат’ *дзъдзуо* 自作, ‘от самосебе си пребивават в простота’ *дзъ ну* 自蘊, ‘от самосебе си постигат покой’ *дзъ дин* 自定, ‘от самосебе си пребивават в порядък’ *дзъ джън* 自正 и т.н. Носът повтаря онтогенезиса като от оста си посредством бифуркация разклонява двете ноздри, процес, копиращ двойното флуидно завихряне на вортексната гъба. Носът не само превъплъщава това как едно става две, продължавайки да бъде едно, но е и празен, образува канали от празнота, по които да се осъществява възвратното движение на флуида *ци* под формата на жизнено дихание *си* 息 – вдишване и издишване. Той е преносител както на отправната точка на себесността, така и на флуидността. На макрониво тази функция се поема от вятъра, описван от даоистите

като „земното дихание“ (夫大塊噫氣，其名為風，гл. 1 „Джуандзъ“), а динамиката на *ци* на микроново се оприличава на „потоци, подобни на галопиращи диви коне, пясъчни бури, дъха, с който живите същества взаимно се облъхват“ 野馬也，塵埃也，生物之以息相吹也 (пак там).

Следващо по важност е ‘окото’ *му* 目. То е екранът, на който източникът на вътрешната светлина – съзнанието, проектира микродинамиката си (идеоретинната светлина) в посока макрофракталност и я преобразува в безкрайно по-обхватни (мегаскопични) образи. Чрез очите съзнанието ‘неопосредствано’ *джъ* 直 възприема (т.е. ‘става’) абсолютната реалност – великото ‘пробуждане’ *дзюе* 覺, или следва заложените в нея ‘дадености’ (архетипи) *дъ* 息³. Най-често споменаваните даоистки медитативни практики, водещи до трансцендентни състояния, са: ‘виждането’ *дзиен* 見 и ‘съзерцанието’ *шъ* 視. Вертикализираното око *чън* 臣 участва в друг вид съзерцание – *лан* 覽 ‘оглеждането’/‘отразяването’, водещо до постигане на ‘огледален покой’ на съзнанието – *дзиен* 鑒, т.е. абсолютно затишие/абсолютна празнота.

В „Даодъдзин“ „микроскопичното сияние“/„светилото на безкрайно малкото“ *уеймин* 微明 е алтернативна отпратка към състоянието, което дори за един и същ индивид, повтаряйки се, е с уникалното естество на „сега и тук“, именно заради неповторимите първоначални и крайни енергийни трептения на вътрешната светлина и съзнанието като пространство. „Физиономичен“ прочит може да бъде прокаран и в понятието „подход откъм просветеността“ *и мин* 以明 в гл. 2 на „Джуандзъ“, където „оста на Дао“ *Дао шу* 道樞 е пътеводната нишка на носа, жълтата среда, където „това’ и ‘онова’ не намират своята половинка“ 彼是莫得其偶 (пак там):

Когато започваш да навлизаеш в пръстена [на оста на Дао], за да откликваш на безкрайността, и ‘истината’ е една безкрайност, и ‘неистината’ е една безкрайност. Затова е казано: далеч по-добре да се подходи откъм просветеността.

樞始得其環中，以應無窮。是亦一無窮，非亦一無窮也。故曰莫若以明。

Зрителното възприятие като определящо появата/изчезването на света ясно личи от идеограмата *ман* 曼, изразяваща ‘връзване на очите’ и означаваща ‘небитийност’; ‘вечност’; ‘не’.

³ Древното четене на изредените йероглифи (*dīk* 直, *keiuk* 覺 и *tək* 息) спадат към съвместимите рими, съответно *ək/īək/īwək* 職 и *euk/uk* 覺, което доказва, че са етимологично сродни с ‘око’ *tīduk* 目.

‘Ухото’ *ар* 耳 се асоциира със спиралност и още от династия Шан 商 (1600–1046 г. пр.н.е.) е част от широко разпространен орнамент с онтогеничен характер, наричан „верига от двойни ушни спирали“ 雙耳鏈, който всъщност е разновидност на триизмерното изобразяване на идеоретинната светлина. ‘Ухото’ е източник на ‘мъдрост’ *шън* 聒/聖 (човек с остър слух). В „Джуандзъ“ идеограмата, съставена от три уши – *ни* 聒 ‘шепот’, е свързана едновременно с вътрешния глас и фоновата симфония от звукови честоти на жива и нежива материя, слети в едно, енергийни/информационни честоти отвъд прага на чуваемост. *Ние* 聒 участва като компонент в трансцендентното състояние *шъшън* 攝生 ‘поддържане на жизнеността’ в смисъла на надскачане на собственото ‘аз’ и на произтичащата от ‘аза’ смърт. В по-късната даоистка алхимия ‘просветлението’ *минбай* 明白 се описва като сливане на светлината на лявото и дясното око посредством пътеводната нишка на носа, смятан за „жълтата/златната среда“ и така разкрива връзка с бинокулярната фузия и бинауралния слух.

Произведението „Джуандзъ“ 《莊子》 (IV–III в. пр.н.е.) е издържано в духа на радикалния релативизъм (всяка точка е център, следователно няма вярна или привилигирана позиция), уклон към анархизъм и квантов тип непредсказуемост на света и на трансцендирането, и директно ни извежда отвъд човешката сфера (*фей жън* 非人) чрез отказ от човешкия език (не по-различен от чуруликането на птиците *гоу ин* 鷓音), загубване/забравяне на егото *цю дзи* 去己/*уан дзи* 忘己; объркване на егосхемите („Не знаел, че е Джоу“ *бу джъ* Джоу *йе* 不知周也), сшив на антропоцентристката нагласа (части от човешкото тяло трансмигрират в ‘черен дроб на мишка’ *шу ган* 鼠肝 или ‘крилце на насекомо’ *чун би* 蟲臂 и др.); всичко се превръща в *ци* („виждане посредством *ци*“ *шъ джъ* *и ци* 視之以氣; „чуване посредством *ци*“ *тин джъ* *и ци* 聽之以氣), настройване на съзнанието на макроенергийни честоти (напр. „енергийните шарки на земята, нито потрепващи, нито неподвижни“ 地文, 萌乎不震不止, гл. 7) и др.

Още първа глава – „Безгранично странстване“ 《逍遙遊》, ни откъсва от всичко познато и тласка към необятните разстояния на пространството вътре в нас, загатва как действа пренастройката на други честоти от безкрайния спирален спектър на светове в светове в светове. Като първа стъпка към трансцендентността се посочва

разрушаването на установените възгледи и на предразсъдъците; отварянето към паралелните реалности, към безкрайната комплексност на света, която във всеки един момент черпи от и се завръща в точката на абсолютна простота 无 樸 . Взаимопроникването на съзнанието с битието и небитието се разглежда като спонтанен резултат от „всепросмукването“ на изграждащия всичко изначален флуид 气 . Абсолютната реалност е като вода, видима за съзнанието, осезаема за трансцендираните сетива, която очаква да се оставим да ни поеме, понесе и завърне. След това светът става спонтанност, себесност, откликване без вмешателство:

Ако се възкачиш върху единството на небето и земята и яхнеш трансформацията на шестте флуида, за да странстваш в безграничността, няма тогава ще се осланяш на нещо?

若夫乘天地之正，而御六氣之辯，以遊無窮者，彼且惡乎待哉？ (гл. 1)

Самото разчупване на ограниченията на дуалния свят, следствие от разделенията 离 離, генерирани чрез езика в отправната точка на ‘аза’, отваря достъпа до всеобхватната перспектива Дао – възприятие посредством 气 . Трансцендентността е следване на нещата така както са от самосебе си; проникване в оста Дао, която върти всичко, а самата е в абсолютен покой 定 靜, защото натрупва циркулацията на всички размерности в едно.

В „Джуандзъ“ се споменават трансцендентни практики като напр. „постите на съзнанието“ 心 齋 (съзнанието се предоставя на празнотата, за да може десетте хиляди неща 万 物 да се „осланят“ на нея 虚 以待物) и „изключването на съзнанието в седнало положение“ 坐 忘. Често трансцендирането се описва като ‘странстване’/‘пътешествие’ 游 遊 (напр. „странстване със съзнанието в нямащото вкус (простотата), сливане на 气 с безбрежната пустош“ 遊 心 於 淡, 合 氣 於 漠 и др.) и издигането на голяма височина („затова [птицата Пън] се издига на деветдесет хиляди ли“ 故 九 萬 里). Йоу е сходно със състоянието на унес, мечтание, но скоростта на „текливост“ на съзнанието далеч надхвърля дори шеметната скорост на придвижване при хипнагогичен сън, т.е. говорим за суперлуминални състояния на съзнанието [светлината нито като частица, нито като вълна, а като едновременното взаимодействие между източника и рецептора (Hardison 2016: 1–6)].

Попадаме на притчата за постигналия Дао касапин Пао Дин 庖 丁, с която се илюстрира, че към трансцендентността може да се подходи откъм ежедневните дейности. Всички човешки занятия и занаяти (независимо привлекателни или не),

усъвършенствани докрай, са подход към постигането на *Дао*. *Дао* е и в смъртта, и в живота, а биволът в ръцете на касапина Пао Дин така и не разбира, че е мъртъв, само се разпада на парчета на земята, сливайки се с нея, все едно нищо не се е случило 牛不知其死也，如土委地 (гл. 3).

В „Джуандзъ“ животът и смъртта се разглеждат като двата края на едно недуално тяло 死生存亡為一體. Разликата между тях е преходът ‘фокус → поле’ и ‘поле → фокус’, защото ‘концентрирането’/‘събирането’ на енергията *дзи* 集/*дзю* 聚 е живот, а ‘разпръскването’ и *сан* 散 – смърт. Даоистите гледат на пристрастието/пристрастяването към живота като на „голям туморен израстък“ *да ин* 大癭, чието изцеление е смъртта или идентичните с нея състояния на дълбока медитация, като напр. „напускане на жизнената сфера“ *уай шън* 外生 и „навлизане в неживота-несмъртта“ 入於不死不生.

На съня също следва да се гледа като форма на трансцендиране, тъй като той е гранично състояние на взаимодействие между съзнателното и несъзнателното, живите и мъртвите. Още повече, че в съня се проявява „еволюционната стратификация на психиката“. В древен Китай дивинацията на сънищата ги екстернализира и превръща в обществено достояние – усетът за граница между колективно несъзнателно и „реалност“ изчезва, защото правилното им тълкуването води до възвръщане на баланса в социума. Джуандзъ не отрича „пансигнификацията на сънищата“ като индивидуално и манипулируемо взаимодействие между сънувалия и тълкуващия съня, но обвързва четливата им мрежа от шарки със „сънуваемостта на света“ в съзнанията на човеците в будно състояние.

Докато сънуваме, не знаем, че е сън. Насън дори гадаем по съня, чак след като се събудим, разбираме, че е било сън. Но има и голямо пробуждане, след което разбираме, че всичко е голям сън. А глупавите си мислят, че са будни, твърдят го с непоклатима увереност. [...] Конфуций и ти – и двамата сънувате. Аз, който ви го казвам, също сънувам.

方其夢也，不知其夢也。夢之中又占其夢焉，覺而後知其夢也。且有大覺而後知此其大夢也，而愚者自以為覺，竊竊然知之。[...] 丘也，與女皆夢也；予謂女夢，亦夢也。(гл. 2)

Така трансцендирането е прекъсването на психосоматичния поток на света, генериран от съноподобността на ‘аза’. Флуидната граница между сън и будност става все по-флуидна, когато сънят е ‘сън в съня’. Единствено континуумът на съзнанието позволява осъществяването на тези преходи към по-голяма флуидност. Даоистите

предлагат изпадане във вроденото състояние на „не сън“ *у мън* 無夢 (истинският човек „не сънува“ *бу мън* 不夢).

Ще обсъдим ролята на животните в даоисткото трансцендиране. Това, че животното хищник от праисторически времена е предоставяло на човешката психика физически образ, в който да облече непонятността на смъртта, е наследено и в „Даодъдзин“, където хищните зверове и грабливите птици се асоциират с телесната смърт и трансформацията. В „Джуандзъ“ се споменават 75 вида животни (Anderson, Raphals. “Daoism and Animals” в Waldau 2006: 276). В по-голямата си част те са пример за спонтанност и „бъдене така от самосебе си“. Техният инстинкт за свобода е същинското следване на *Дао*, затова наблюдението върху тях и комуникацията с тях са начини за връщане към загубеното единство с десетте хиляди неща, т.е. начини на трансцендиране. Но първоизточникът на инфилтрацията на фауната на дълбоки когнитивни нива трябва да търсим най-вече във филогенетичния континуум хора—животни (ембрионалният стадий на човека повтаря цялата еволюция на живите същества, така най-старият дял на човешкия мозък е рептилоидният). Този континуум позволява не само човешката форма да прелива с тази на животните (проява на атавистични признаци: хора с хриле, опашки, срастнати крака; последната аномалия е описана в гл. 3 на „Джуандзъ“ като олицетворение на *Дао*), но и човешката психика да се взаимопрониква с тази на животните („Джоу не знаел дали е сънувал, че е пеперуда, или пеперудата е сънувала, че е Джоу“ 不知周之夢為胡蝶與，胡蝶之夢為周與). Джуандзъ представя трансценденцията като филогенетично отворена система на хибридность/взаимопреливане между хора и животни (тук трябва да отчетем и древните бойни изкуства, стилове секс и пр., имитиращи животни и по този начин психофизически идентифициращи човека с избраното животно), която в „Джуандзъ“ преминава във визията за многопосочна метаморфоза между съществуващата *у хуа* 物化.

Четейки „Джуандзъ“, разбираме, че „животните имат свои сигнифициращи светове“, затова „епистемологията няма вроден антропоцентристки уклон“ и можем да говорим за „епистемология на животните“ (Wheeler 2012: 300). В обсебеността си със субтилното, даоистите не пропускат да споменат най-малките същества – „мицелите, раждащи се в изпаренията“, разбирайки особената им важност в кръговрата.

За разлика от будисткото отношение на ненараняване на живите същества, даоистите приемат хранителната верига за естествен път на трансцендиране (да изядеш

или да бъдеш изяден), но строго се дистанцират от жертвоприношенията, защото последните обслужват социума. В „Джуандзъ“ хранителната верига е описана като взаимозависимост от фрактален тип: пазачът на градината за малко не хваща Джоу, който опитва да улови птица, която дебне богомолката, която на свой ред е забелязала цикада (гл. 20). Даоистката традиция на свободна междувидова трансформация между растения, животни, хора и прочее сфери на съществуване е основана на спонтанното генериране на *ци* и всъщност резонира с будисткия космос, представляващ една „огромна фабрика за рециклиране, в която нестабилни, но разумни същества циркулират от една форма на съществуване в следващата“ и има всякакъв вид възможност за „осцилация между телата“ (Harris, Ian. “A vast unsupervised recycling plant: Animals and the Buddhist Cosmos” в: Waldau 2006: 211).

Преминаването на потоци *ци* един през друг *тун* 通 (а тъй като *ци* е единна – *и ци* 一氣, кълбенето е преминаване през себе си) е ключов елемент от даоисткото виждане за трансцендентността. Има ли взаимопроникване на *ци*, има пренос на информация, в този смисъл трансцендирането е пренос на фрактализирана (безкрайна и самоподобна) информация от абсолютната празнота. Тук се намесва даоистката епистемология, която също е квантовофизична и се базира на принципа на неопределеността като абсолютна граница на човешкото познание на микро- и макрофизичен мащаб – ‘не знам’, което няма как да знам, че не е ‘знам’ 庸詎知吾所謂不知之非知邪? (гл. 2). Ако направим предефиниране, когато има енергийно проникване/проходимост и няма бариера, всичко е едно – това е „същинското знание“ *даджъ* 大知, а когато няма проникване, има когнитивна бариера ‘да—не’, която образува енергийна бариера, в ‘нищото’ се образува разделение и то се превръща в ‘нещо’ – това е т.нар. „малко знание“ *сяо джъ* 小知. В оста Дао езикът спира да съществува, но когато тече процесът на навлизане в нея или излизане от нея, се генерира език, зареден с особен потенциал и енергия, който всички ние искаме да чуем, защото носи информация (явна и скрита) за необозримото цяло. Даоистката трансцендентна епистемология извежда извън когнитивното и интелектуалното към чистото познание чрез най-малкото – вътрешната светлина (*ци*), напуснала илюзорните контури на ‘аза’ и завърнала се с незаличимите „усети“ за празнота.

Според даоистите взаимосъдържането *сян юън* 相蘊 е състояние на вездесъщо трансцендиране, произтичащо навсякъде, във всеки един момент (съзнато или

несъзнато): „Съзнанието е, за да скрие в себе си съзнанието; в съзнанието има друго съзнание 心以藏心, 心之中又有心焉 („Гуандзъ“ 《管子》). Посредством празнотата у 無 /сю 虛 вселената взаимосъдържа фракталния безкрай от размерности. Трансцендирането е абсолютната празнота на неославяне у дай 無待 – безпрепятственото „навлизане на неналичието в нямащото пролуки“ у-йоу жу у-дзиен 無有入於無間, наричано още „всепроникване на безкрайномалкото и свръхнежното“ уей жуо сюен да 非溺玄達, и е свързано с безкрайното натрупване на ци в ци.

Библиография

- Fan Yingyuan. *Laozi Daodejing guben jizhu* 《老子道德經古本集注》. Beijing 北京: Zhonghua shuju 中華書局, 1998.
- Guo Qingfan. *Zhuangzi jishu* 《莊子集釋》. Taipei 臺北: Muduo chubanshe 木鐸出版社, 1987.
- Jingmenshi bowuguan: *Guodian Chumu zhujian* 荊門市博物館: 《郭店楚墓竹簡》. Пекин 北京: Wenwu chubanshe 文物出版社, 1998.
- Li Shan. *Guanzi* 《管子》. Beijing 北京: Zhonghua shuju 中華書局, 2009.
- Wang Bi (226–249). *Laozi Daodejing zhu* 《老子道德經注》. Beijing 北京: Zhonghua shuju 中華書局, 2008.
- Hardison, Les. *More Light on the Expanding Universe*. Bloomington: iUniverse., 2016.
- Kolesnikov, Alexander. Reiter, George, et.al. “Quantum Tunneling of Water in Beryl: A New State of the Water Molecule”. *Phys. Rev. Lett.* 116, 167802, 22 April, 2016.
- Marcus, Solomon. “Transcendence as a Universal Paradigm”. *International Journal of Communication Research* 4, no. 2 (2014), <http://www.questia.com/read/1P3-3385855921/transcendence-as-a-universal-paradigm>.
- Robertson, Robin. “Scintillae of light: Chaos and Emergence”. *Psychological Perspectives: A Quarterly Journal of Jungian Thought*, 50:1, 122–137, 2007.
- Waldau, Paul. Patton, Kimberley, eds. *A Communion of Subjects: Animals in Religion, Science & Ethics*. New York: Columbia University Press, 2006.
- Wheeler, Wendy. “Of Birds and Hands” in Tom Tyler, *Ciferae: A Bestiary in Five Fingers*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2012.